

ЛІТЕРАТУРА

1. Жулинський М. Які ж виміри людської пам'яті? К. : Основа, 1986. 275 с.
2. Копейцева Л.П. Проблема автора та авторської позиції в сучасному літературознавстві // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / Серія літературознавство. Вип. 2 (58). Харків: ПГП Нове слово, 2009. С. 168–174.
3. Копейцева Л.П., Маковська А.. Поліфонія проблематики новелістики Галини Тарасюк // Monografia pokonferencyj nauce, research, development philology, sociology and culturology #2 Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. (1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (27.02.2018). Warszawa, 2018. S. 80–84.
4. Копейцева Л.П., Маковська А.О. Новелістика Галини Тарасюк у контексті сучасного нарративу // «Українська література в загальноєвропейському контексті: Збірник наукових праць. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. Випуск 1. С. 151–156.
5. Літературознавчий словник-довідник / ред. кол. : Р. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. К. : Академія, 2007. 752 с.
6. Тарасюк Г. Тарасюк Г. Новели: [проза] Бровари : [Вид-во ПП МН ТРК] «Відродження», 2006. 416 с.
7. Тарасюк Г. Дама останнього лицаря: новели, оповідання. Чернівці : Місто, 2004. 235 с.
8. Тарнашинська Л. Сходження на Фудзіяму: новели. К.: Престиж-інформ, 1999. 64 с.
9. Франко І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 31. Літературно-критичні праці. К. : Наук. думка, 1981. 594 с.
10. Хомчак Е. Г. Проблема автора в теоретико-літературознавчому аспекті // Вісник Запорізького державного університету: Збірник наукових статей. Філологічні науки. Запоріжжя: ЗДУ, 2001. № 3. С. 152 – 155.

Копейцева Л. П., Лохматова С. Ю.
*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

ПОЕТИКАЛЬНІ СТУДІЇ ЛІРИКИ ГАЛИНИ ТАРАСЮК

Творчість Галини Тарасюк – оригінальної письменниці ХХ–ХХІ ст. – досліджували вітчизняні літературознавці, літературні критики Ю. Ковалів, Л. Пастушенко, В. Дячков, О. Пономаренко, А. Галич, Л. Копейцева, Ю. Єгорова та ін. Однак поза увагою дослідників залишаються поетикальні вектори лірики поетеси, тому тема статті є актуальною.

Погодимось з думкою Л. Копейцевої, що словесні образи пов'язані з праглибинами тексту, з феноменом національного світовідчуття, а також з індивідуально-авторськими

естетичними й концептуальними принципами, з поетичною і філософською моделлю світу [1, с. 139]. А відтак в стилі письменниці особливу увагу привертає багатозарова поетична мова, багатство художньо-виражальних засобів, аналіз яких є основним завданням нашої статті.

Поезія Г. Тарасюк органічно пов'язана з фольклорними джерелами. Її вірші нерідко народжуються в лоні народної пісні, виростають з її поетики і стилістики, зберігаючи первісний лад негідробного первісного звучання [11, с. 64]: Так у вірші «Іронічне» наявна пісенна ритмомелодика: «Що – «вороги»? Вони як татарва, що спіно пре на поле Куликове. // Що – «вороги»?... Вони немов трава, яка зросте й на маківці собору. // Що – «вороги»? Вони як ордени, –їх не дає нам доля за ні за що. // Що – «вороги»... Не гудь і не вини, і дай їм Боже і віка, і сили.» [8, с. 42].

Серед виражальних засобів, в основі яких лежать повтори, у віршах Галини Тимофіївни знаходимо анафору. Анафора – (грец. *anaphora*, букв. – піднесення) – єдинопочаток; одна з риторичних фігур; вживаний на початку віршових рядків звуковий, лексичний повтор чи повторення протягом цілого твору або його частини синтаксичних, строфічних структур [4, с. 40]. Як стилістичний прийом градації цей художній засіб виконує важливу композиційну функцію у ліричному сюжеті: «Я тимчасово тут. Я тимчасово, оце, щоб діти вирости. Якби... // Я тимчасово тут. Я тут побіжно, лише віддам усі свої борги // Я тимчасово тут. Я – на хвилину, розраю лиш усіх, кому біда // Я тимчасово тут. Я – ненадовго, лишень засвічу скраю поля сад // Я ненадовго тут. Я тут – назавжди, допоки світу миру і небес» [10, с. 19].

Близькою за семантикою до анафори і водночас протилежною щодо її синтаксичної будови виступає епіфора (єдинокінцівка): «А ще цьому веселому двору щедрий вечір! Та ще господарю молодому добрий вечір!» [7, с. 56]. У поезії епіфора сприяє побудові тексту, який наближений до пісні.

У віршах українських поетів дуже часто присутнє звукове наслідування, за допомогою якого авторам вдається створити певний настрій, висловити емоції та почуття. Г. Тарасюк вдається до прямого звуконаслідування, щоб підкреслити скорботу та печаль ліричної героїні: «Лиш потяг дрібненько і скрушно: «чах-чах», їду до мами. А мами нема. Нема. Вже давно» [7, с. 38]. Звуконаслідування «чах-чах» відтворює звук руху потягу, завдяки якому поетеса створює ефект розміреного руху життя та невідворотність подій. У вірші «Елегія протесту», за допомогою ономапопеї ми бачимо споглядальність, розмірковування ліричної героїні про майбутнє: «Стук-стук», – у серці твоїм оселився веселий дятел, і відстукує ревно наш із тобою час» [7, с. 18].

У системі художньо-виражальних засобів художнього мовлення Г. Тарасюк слід виокремити й епітети. О. Селіванова зазначає, що епітет – це «стилістична фігура, троп, що є означенням чи обставиною в реченні як атрибут предмета, дії, стану та характеризується високою емотивно-експресивною зарядженістю, оцінністю й образністю [5, с. 74]. У творчому доробку майстрині поетичного слова є епітети, які передають ознаку за 1) кольором (*темний ліс, темна ніч, білий світ, сизий глей, золоте дно, голубі зірниці, іржаві трави*); 2) розміром (*висока трава*); 3) часом (*вечірня роса, осінній гай*); 4) вартісними і фізичними якостями предметів та істот (*бурлака голий-убогий, вбогий богомаз, невсипущий трудяга*); 5) кількісно-порядковим членуванням (*двоє дерев, першим колосом, перший сніг*); 6) смаковими відчуттями (*перетухла вода, солодка вода*); 7) тактильними відчуттями (*теплій вітер, гарячий*

порох, холодна рожа); 8) якість абстрактних понять (неждана радість, клятий час, тихі розмови, небесна любов, врочисте свято, селянська обачність, солдатське щастя, куца доля, залізний оптимізм). Епітети в поетичних творах Г. Тарасюк конкретизують опис, доповнюють картину, створену уявою читача та посилюють емоційний ефект.

Одним із найбільш помітних тропів в поетичній творчості Г. Тарасюк є метафора. Використовувані майстриною слова метафори досить різноманітні, унікальні, неповторні і вживаються по відношенню до величезного спектру понять та явищ дійсності. Про щільність її поетичних образів, багатство асоціацій, оригінальність метафоричного мислення говорять хоча б такі рядки з книги «Зерна полину»: *«Летів летів мертвий рій та й осипався на голову червоно червоно. Мертва пташка заховалась в дуслі мого серця чорно чорно. Мертвий дощ оплакує тіло моє сиво сиво. Червоно чорно сиво попелом замітає душу мою»* [8, с. 77]. Метафори вдало підкреслили весь страх, переживання людей від техногенної катастрофи на Чорнобильській АЕС.

У поетичному дискурсі письменниці зустрічаються загальномовні метафори: *«В мамі шия у намисті, в мамі очі – небо чисте...»* [6], проте індивідуально-авторські не менш яскраві та влучні: *«А внизу – кардіограма нетутешніх гір»* [7, с. 40]. Часто вживаними у поезіях є метафори, які мають у своєму складі колоративний епітет: *«І лагідна діброва тобі зелену душу відчиня»* [9, с. 41]. Крім того, у своїх поетичних текстах поетеса за допомогою метафори створює неочікувані асоціативно-образні відтінки, що надають додаткових смислових нашарувань семантиці слова, збагачують поезію креативністю: *«У всесвіті зеленому трави – сузір'я квітів голубі та білі // сузір'я бджіл круг моєї голови»* [9, с. 43].

Поетеса у вірші «Портрет діда на тлі першої світової» використовує метафоричну алюзію: *«Закрутила-замела червона завірюха»* [10, с. 50]. Смісл її закодований у тексті, очевидно, що йдеться про Лютневу революцію 1917 року: *«Зірвав з душі обачність, наче шори мультки, і здивувався: «Значить, за більшовиків!»* [10, с. 51]. Г. Тарасюк зуміла віднайти найвиразнішу рису тих подій й майстерно обіграти у своєму вірші.

Стилістично забарвленими є такі види метафори як персоніфікація, що є засобом вираження індивідуально-авторського світобачення: *«Озвіться! І явітись! Ми ж не вічні! А час летить. Ох, як же він летить!»* [7, с. 26]. За допомогою уособлень майстриня слова створює особливу картину – природні явища, абстрактні поняття, рослини постають перед нами як істоти: *«Зіткала ніч кошму, коханий мій»* [9, с. 11]; *«Здибилась осока, й спитала тиша: свій ти, не чужак?»* [9, с. 41].

З категорією метафори поєднується, переплітається у віршах і функціонально-семантична категорія порівняння. Беззаперечним є увага Галини Тимофіївни до порівняння, які допомагають наратору, реципієнту гостро відчувати тонкі смислові відтінки. Найбільш поширеними є порівняння, утворені за допомогою сполучників як: *«Мурахи заповзають в рукави, товчуться там, як гості на весіллі»* [9, с. 43]; немов: *«Що – «вороги»?.. Вони немов трава, яка зростає й на маківці собору»* [7, с. 42]; наче: *«От моє дитинство, наче сон, минає»* [7, с. 9]. Часто авторська думка звернена до народнописаних витоків: *«Моя душа, немов осінній гай, прозора, втихомирена й пожожа»* [9, с. 63]. Кохання порівнюється з мімозою, що символізує чутливість,

сором'язливість та вразливість: *«Несу недоторканну свою любов, немов мімози квіт»* [7, с. 49]. Порівняння, що вживаються для опису людей, характеризують і певні риси характеру і їх сприйняття життя. Цікавими є порівняння мурах з людьми: *«Мурахи заповзають в рукави, товчуться там, як гості на весіллі»* [9, с. 43]; та навпаки: *«А тут внизу, тут людство, як мурашник, кипить, спішить»* [7, с. 19].

Ліричну героїню з поезії «Жіноча повість» цікавить питання швидкоплинності людського життя. У вірші бачимо вдале алегоричне порівняння пір року з етапами людського життя, зокрема жіночого. Дитинство письменниці порівнює з весною: *«Скажи-скажи, зозуленько, скільки мені літ доростати до маминих дівочьких чобіт?»* [7, с. 46]; юність – з літом: *«Біжить річка — вода низько, бережок крутенький. Ой чи в лузі, ой чи в серці тьохнув соловейко?»* [7, с. 46]. За літом приходять осінь, а за юністю – зрілість: *«Іще вчора малиново дзвонила намистом, а сьогодні облітає кучерявим листом... Калина-малина при дорозі...»* [7, с. 46]. Старість порівнюється з зимою: *«В зеленому літі на білому цвіті тінь золота бджоли. В зелене літо до білого цвіту дорогу сніги замели»* [7, с. 47].

У поетичному доробку Галини Тарасюк досить часто трапляються біблійні символи, вони використовуються як допоміжні компоненти для стилістичного забарвлення та увиразнення: *«І котяться сльози Божої Матері по лицях людських матерів»* [8, с. 98]. Бога, який є мірилом людської совісті, віри в справедливість та добро, Г. Тарасюк згадує досить часто: *«О Господи, прости – мені їх хресні муки, і глупі ночі, й темні дні, і скалічені руки»* [8, с. 6]. У час, коли їй нестерпно тяжко, вона шукає опори й підтримки в християнській вірі: *«Господи, чи ж то не забагато для одного однозначного раба?»* [8, с. 104]. З'являється в поезії і вінок з колючого терену, який одягав Ісусу Христу римські воїни, що символізує страждання і болісний шлях ліричної героїні: *«Початок і кінець в тобі зійшлись, моя зневіро красна, судьбо моя, терновий мій вінець»* [7, с. 49].

Використання риторичних фігур акцентує увагу читача на вагомих деталях та обставинах, створює ефект внутрішніх міркувань мовця, відтворення його внутрішнього мовлення, діалогу із зовнішнім та внутрішнім світом. Риторичні запитання використовуються Г. Тарасюк для створення атмосфери напруги, більш яскравого опису подій: *«Злотом розсипався дзвін: – Гей, озовись, хто живий?! – встали стрільці січові із голубої трави»* [8, с. 36]. Використання риторичних запитань, зокрема як комплексу питальних речень, створює ефект внутрішніх міркувань мовця, відтворення його внутрішнього мовлення як аргументованого дискурсу: *«Хто ти еси у безконеччі світу – золи пилінка з галактичних трас? Листок минуций у немрущих вітах? На кораблі планети лиш баласт, чи Прометейів огонь, що не погас, якому і в будуччині горіти? // Не забувай, що ти еси – ЛЮДИНА»* [10, с. 29].

Зустрічаються в поезії і риторичні звертання, завдяки яким, автор передає глибину переживань, філософських роздумів про життя: *«Минущосте, ти, як дамоклів меч, висиш у моєму небі поряд із вічним сонцем // Минущосте, невідворотність твоя жорстока, з нею не може змиритись мій розум, бо серце ніколи не звикне до втрат»* [9, с. 22]. Звертання до лісів, як до живих істот привертає увагу читача й примушує замислитись над історичним минулим: *«Ліси Білорусі, до Вас я на Ви // Це ж Ви у такій невимовній скрусі не схияли зеленої голови // Ліси Білорусі, смарагдовий сфінксе! Тут ворогу мстило навіть болото, тумани і хащі, повені й сльоти і тині соснові скісні // Ліси Білорусі // Живі обеліски на партизанських могилах»* [7, с. 10].

Отже, у поетичному дискурсі Г. Тарасюк зустрічаємо такі художньо-виражальні засоби, як анафора, епіфора, звуконаслідування, епітети, порівняння, алегорія, символ, метафора, персоніфікація та риторичні фігури. Її поезія характеризується синтезом традиційних та новаторських художньо-виражальних засобів, за допомогою яких поезія набуває особливої емоційності та виразності, індивідуального звучання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Копейцева Л.П., Єгорова Ю.М. Мова романів Р. Іваничука у парадигмі поетики художнього тексту // «Українська література в загальноєвропейському контексті: Збірник наукових праць. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. Випуск 1. – 312 с. С. 139– 145.
2. Копейцева Л.П., Маковська А.О. Поліфонія проблематики новелістики Галини Тарасюк // *Monografia pokonferencyj nauce, research, development philology, sociology and culturology #2 Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. (1) Z 40 NaukowoPraktycznej Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (27.02.2018) – Warszawa, 2018. – 136 str. С. 80–84.*
3. Копейцева Л. П., Маковська А. О. Новелістика Галини Тарасюк у контексті сучасного наративу // «Українська література в загальноєвропейському контексті: Збірник наукових праць. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. Випуск 1. С. 151–156.
4. Літературознавчий словник-довідник / ред. кол. : Р. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. К. : Академія, 2007. 752 с.
5. Мікрюкова К. Семантика та стилістичні функції епітетів лексико-семантичного поля «місто» в художній прозі письменників-постмодерністів // *Мова. 2015. № 23. С. 74–78.*
6. Сімейний портрет 1948 року // Дике поле Галини Тарасюк URL : http://www.tarasyuk.info/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=39 (дата звернення : 06.02.2019).
7. Тарасюк Г. Жайворове поле : Вірші, поеми. К. : Рад. письменник, 1987. 117 с.
8. Тарасюк Г. Зерна полину : Поезії. К. : Рад. письменник, 1991. 118 с.
9. Тарасюк Г. Множина : Поезії. К. : Молодь, 1982. 72 с.
10. Тарасюк Г. Світло джерела : Поезії. Ужгород : Карпати, 1984. 80 с.
11. Тарасюк Г. Трепанация : Літературознавчі праці, рецензії, відгуки. Роздуми. Інтерв'ю. Бровари : вид-во ПП МН ТРК «Відродження», 2006. 320 с.